

HALKLA İLİŞKİLER PERSPEKTİFİNDEN SPORDA HOLİGANİZM VE NEFRET SÖYLEMİ: EURO 2020 FİNALİNE DAİR BİR İNCELEME

Mehmet Can TOKMAK*

Araştırma Makalesi

Makale Geliş Tarihi: 08.05.2022

Makale Kabul Tarihi: 21.06.2022

* Öğretim Görevlisi, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir Meslek Yüksekokulu, Pazarlama ve Reklamcılık Bölümü, mehmetcan.tokmak@balikesir.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8441-8716.

Atıf: Tokmak, M.C. (2022). Halkla İlişkiler Perspektifinden Sporda Holiganizm Ve Nefret Söylemi: Euro 2020 Finaline Dair Bir İnceleme. Uluslararası Halkla İlişkiler ve Reklam Çalışmaları Dergisi, 5(2), 141-168

- Bu makalenin yazarı, makalede araştırma ve yayın etiğine uyulduğunu beyan etmiştir.
- Etik kurul raporu bilgisi: Bu çalışma etik kurul raporu gerektirmektedir.
- Yazar yayın katkı oranını %100 şeklinde beyan etmiştir.

Özet

Kültürel, sınıfsal, cinsiyetçi, ırksal, dinsel, dilsel, vb. farklılıklar nedeniyle bireylerin diğer bireylere veya topluluklara karşı gerçekleştirdiği hakaret, kötü söz ve aşağılamayı içeren ögeler nefret söylemi olarak ele alınmaktadır. Nefret söylemi; çeşitli ırklara, kadınlara, yabancı bireylere ve mültecilere, inançlara, engellilere, yönelik gerçekleştirilebilmektedir. Nefret söylemleri duygusal bir şiddet olarak belirtilebilmektedir. Şiddet sadece fiziksel davranışlarla olmamaktadır ve bu şiddetin bireyleri duygusal veya zihinsel olarak yaralayabildiği olaylar daha yıpratıcı olabilmektedir. Asıl amacı kişisel gelişim, eğlence ve bireyleri birleştirme vb. olan spor etkinliklerinde zaman zaman taraftarlar arası şiddete veya taraftarlar tarafından sporculara yönelik yapılan fiziki veya duygusal şiddet vakalarına rastlanabilmektedir. Vandalizmin ön planda olduğu, çevreye hem maddi hem de manevi olarak zarar veren spor şiddeti holiganizm olarak adlandırılmaktadır. Kişisel olarak günlük hayatta yapamayacakları davranışları grup davranış neticesinde yapabildikleri geçmiş çalışmalar sonucunda tespit edilmektedir. Son yıllarda sosyal medyanın yaygınlaşmasıyla sporculara yönelik nefret söylemlerinin fazlasıyla arttığı görülmektedir. Çalışma kapsamında Euro 2020 İtalya-İngiltere finali sonrası bazı İngiliz taraftarların penaltıları kaçırmaları nedeniyle kaybettikleri maç nedeniyle kendi oyuncularına yönelik sosyal medyadan ırkçı tutumlar geliştirdiği tespit edilmektedir. Bu kapsamda İngiliz medyada yer alan haberler incelenmiş ve eleştirel söylem analizi yapılarak durum tespitinde bulunulmuştur. Ardından nefret söylemlerine ve holiganizme sebep olan olgular belirlenmiş, bunların çözümüne yönelik halkla ilişkiler içinde ele alınan organizasyon teorisi kapsamında öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Nefret Söylemi, Holiganizm, Halkla İlişkiler, Organizasyon Teorisi, Spor.

HOLIGANISM AND HATE SPEECH IN SPORT FROM A PUBLIC RELATIONS PERSPECTIVE: A REVIEW OF THE EURO 2020 FINAL

Abstract

Cultural, class, sexist, racial, religious, linguistic, etc. items that include insults, bad words and humiliation made by individuals against other individuals or communities due to differences are considered as hate speech. Hate speech; people of various races, women, foreign individuals and refugees, faiths, people with disabilities, oriented can be achieved. Hate speech can be defined as emotional violence. Violence is not limited to physical behavior, and events where this violence can injure individuals emotionally or mentally can be more abrasive.. In sports events, the main purpose of which is personal development, entertainment and uniting individuals; violence between fans or physical or emotional violence by fans against athletes can be encountered from time to time. Sports violence that goes beyond its main purpose, fueling vandalism, damaging the environment, causing material and moral damage, and even causing injuries and deaths is called hooliganism. Behaviors that people cannot personally do in daily life are determined as a result of past studies that they can do as a result of group behavior. With the spread of social media in recent years, it is seen that hate speech towards athletes has increased tremendously. Within the scope of the study, it is determined that after the Euro 2020 Italy-England final, some English fans developed racist attitudes towards their players on social media due to the match they lost because of the missing penalties. In this context, the news in the British media was examined, and the situation was determined by making critical discourse analysis. Then, the facts that cause hate speech and hooliganism were determined, and suggestions were developed for the solution of these within the scope of organizational theory, which was discussed in public relations.

Keywords: Hate Speech, Holiganism, Public Relations, Organization Theory, Sports.

EXTENDED ABSTRACT

Hate speech; can be defined as discourses that include content such as humiliation, bad words, insults or mocking due to cultural, racial, linguistic, religious, physical, class or gender-based differences. In cases where racial hatred comes to the fore, bad behavior against minorities, immigrants and anything that can be called foreign can be included in this class. In daily life, social media, football, art, music, politics, cinema, serials, literary texts, etc. Hate speech, which can be included in many daily activities, is the first step to normalize bad acts, also called hate crimes. It is seen that the majority of hate speech crimes exhibit two basic elements. The first of these; are those performed against identifiable groups identified by an attribute that deserves special protection. The second one is the legitimization of violence by enabling crime to be committed by inciting other individuals, especially by means of hate speech against a person or group based on race, color, sexual orientation or beliefs.

Public relations discipline is an organization's target audience, social environment, stakeholders, etc. These are communication techniques that contribute to the formation of mutual communication, cooperation and understanding between the parties, develop strategies for the elimination of problems, inform the public and enable interaction, and assist the management. In this

context, it will be beneficial to benefit from public relations models and strategies in establishing strategic communication with the society in communication plans and actions to be made to prevent hate speech and hooliganism, which are discussed within the scope of the study. Grunig and Hunt (1984) describes the organization theory; examined the historical process of public relations and grouped them for communication styles. According to them, the four models of public relations behavior are as follows: the press agency/promotion model, the public information model, the two-way asymmetrical model, and the two-way symmetrical model.

Two issues stand out in particular regarding hate speech in sports. The first of these is racism. Racism is usually based on skin color or nationality. Another group of hate speech is homophobia, sectarianism, sexism and abuse related to physical mistakes beyond racism. It is seen that hate speeches are generally made towards elite athletes and female athletes. The national teams of Italy and England met in the Euro 2020 European Championship final, which was taken to 2021 due to the Covid-19 epidemic. Undesirable results in such organizations, which clamp the whole state, nation and nation together, cause some target groups to exhibit behaviors that can go as far as hooliganism and disrupt public order. After the match, both words and emojis, hate crimes against Saka, Sancho and Rashford, aged 19, 21 and 23, who are seen as the future of English football, were carried out systematically and quickly by both users with their own names and people who hide under an anonymous account. Football players were attacked especially through their Instagram and Facebook accounts.

The method of the research is critical discourse analysis, which comprehensively researches and helps to understand the world of meaning created within the scope of speech and texts socially and culturally. Discourse analysis has a very close relationship with fields such as communication, media, political sciences, sociology and psychology in qualitative research. Discourse analyzes are examined in accordance with the perspectives of the relevant fields. In critical discourse analysis; themes such as power, hegemony, superiority, race, class differences, gender, discrimination, ideology, social structure and social order come to the fore. The name Teun van Dijk comes to the fore in critical discourse analysis. Cases between societies need to be looked at on both a micro and macro scale. Because differences such as contexts, social class, ethnicity, age and gender change language use.

After these events, especially British newspapers emphasized the wrongdoing of their actions by bringing the people who acted aggressively to the news. All the organizations that could be related to this event quickly made statements clearly stating that they were against racism and expressed their disappointment about the events that took place. Supportive messages were sent to all players from the online environments where racism was made against the players, and the

messages written by the racists were reacted. Many official and relevant organizations such as the English Football Federation, the English Players Association, English clubs, England coach, non-governmental organizations, the British Prime Minister, the British Minister of Culture, the British Home Secretary, the British Royal Family, FIFA and UEFA condemned the events in their press releases. These attitudes caused the people to unite against racism and to take care of the players. Many supportive messages were written and racist articles were removed. It is determined that returns are made to the masses in accordance with the framework of press agency / promotion, public information, two-way symmetric and two-way asymmetric models, which are within the framework of Grunig & Hunt's (1984) organizational theory.

GİRİŞ

Dünyanın neredeyse her bölgesinden birçok kişinin ilgi duyduğu, bir hobi veya eğlence olarak görülen aktivitelerin başında spor etkinlikleri gelmektedir. Spor; “İnsanların sağlıklı kalmak veya eğlenmek için yaptıkları, genellikle birbirleriyle rekabet eden bir oyun veya aktivite.” olarak nitelenmiştir (Cambridge Dictionary, 2021). Spor bireylerin fiziksel ve zihinsel gelişimine katkıda bulunan ayrıca sosyalleştirici özelliklere sahip çok yönlü aktiviteler bütünüdür. Hem kişisel hem de takımlar hâlinde yapılması sebebiyle bireylerin çeşitli zaman dilimlerinde ilgisini çeken spor dalları aynı zamanda profesyonel bir yapıya sahiptir. Sporun profesyonelleşmesi 19. yüzyıldan itibaren özellikle futbolda görülmeye başlamıştır. Bu zaman diliminde İngiltere’de futbol takımlarının kurulmasıyla bu organizasyonların destekçileri ve takipçileri ortaya çıkmış ve bu bireyler taraftarlık olgusunu oluşturmuştur. Zaman içinde futbol İngiltere’den tüm dünyaya büyük bir hızla yayılmış ve takımların kurulmasıyla birlikte benzer süreçler görülmüştür.

Futbol yapısı gereği kitleler tarafından amacından çok farklı değerler yüklenen, spor üstü bir kavram hâline gelmiştir. Dünyanın birçok noktasındaki kulüplerin ve taraftarların belli değerler üzerinde ortak bir noktada buluştukları görülmektedir. İdeolojik, kültürel ve dini değerler temelli hareketler, lokasyon rekabeti gibi birçok sebepten dolayı şiddetin ortaya çıktığı söylenebilmektedir. Gereğinden fazla yüklenen anlam sebebiyle taraftarlar ve gruplar arasında nefret söylemleri, fiziksel ve duygusal şiddet, spor terörü gibi birçok olayın kavram içinde ele alındığı holiganizm ortamı ön plana çıkabilmektedir. Genel olarak spor müsabakalarını takip eden bireylere literatürde seyirci, taraftar veya holigan olarak sınıflandırmalar yapılmaktadır. Rusya, İtalya, İngiltere gibi belli ülkelerde Türkiye’ye nazaran daha çok olsa da bireylerin yaralandığı veya can kaybı yaşadığı büyük kavgalar görülmektedir. Holiganizmden sadece bireyler değil aynı zamanda sporcular da zarar görebilmektedir. İnternetin gelişmesi sonucunda, artık sosyal medyanın bireyleri daha erişebilir hâle getirmesi nedeniyle saha dışında sporculara ulaşabilmek kolaylaşmıştır. Bu kapsamda sporcular, müsabakalarda gösterdiği bir hata ya da yanlış hareketten dolayı kötü

söze, nefret söylemlerine ya da duygusal baskı ortamına maruz kalabilmektedirler.

Matamaros-Fernandez & Farkas'ın araştırmasına göre (2020, 218-219) sosyal medya ortamlarında ırkçılık net bir şekilde yapılmaktadır. Özellikle Twitter'da açık bir şekilde ırkçı söylemlerin yer aldığı, bu tür söylemlerin sıradan ve günlük bir hâle geldiği belirtilmektedir. Buna rağmen platformların bunu engelleyici bir yapısının olmadığı belirtilmektedir. Özellikle bireylere ırk ve cinsiyet temelli saldırıların fazlalığı dikkat çekmektedir.

Covid-19 pandemisi sebebiyle 2021 yılında gerçekleştirilebilen Euro 2020 finalinde İtalya ve İngiltere karşılaşmıştır. Normal süresi eşitlikle biten müsabaka penaltı atışlarına kalmış ve İngiltere'de Jadon Sancho, Marcus Rashford ve Bukayo Saka isimli oyuncular penaltıları kaçırmışlar ve maçın ardından özellikle ten renkleri sebebiyle birçok kişiden sosyal medyadan nefret söylemleri, ırkçı yorumlar ve kötü sözlere maruz kalmışlardır. Bu sebepler doğrultusunda öncelikli olarak sporda şiddet, nefret söylemi ve holiganizm azaltılarak bitirilmelidir. Bu durumun başarılması içinse öncelikle sporla ilişkili devlet kurumlarının ve spor federasyonlarının, ayrıca sporla ilişkili STK'ların sporla ilişkili şiddeti azaltmak için çeşitli eylem planları hazırlaması gerekmektedir. Bu eylem planları sonucunda taraftarların bu konular hakkında bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Bu süreçte halkla ilişkiler taktiklerinden ve uygulamalarından yararlanılması, iletişim sürecinin olumlu olması açısından önemlidir.

1. Nefret Söylemi

Bireyler; gruplar ve toplumlar şeklinde birlikte yaşamakta ve bunu yaparken de ortak kültürel değerleri, yargıları ve yaşam tarzlarını sürdürmektedirler. Fakat insan doğası gereği aynı toplum içinde yaşayan bireylerin birbirleriyle anlaşamadığı, ortak bir paydada buluşamadığı sıkça görülmektedir. Bu durum da ister istemez, bireylerin veya grupların diğer olarak adlandırdığı topluluklara ayrımcı bir bakış açısı ile bakmasına bu sebeple de öteki olarak sınıflandırarak dışlayıcı hareketler veya sözler kurarak çatışmacı bir iletişim yapısı içinde olmalarına neden olmaktadır.

En genel ifadeyle nefret söylemi; kültürel, ırksal, dilsel, dinsel, fiziksel, sınıfsal veya cinsiyete dayalı farklılıklar sebebiyle aşağılama, kötü söz, hakaret veya dalga geçmek gibi içerikleri kapsayan söylemler olarak tanımlanabilmektedir. Irkçı nefretin öne geçtiği durumlarda genellikle azınlıklara, göçmenlere ve yabancı olarak adlandırılacak her şeye dair yapılan kötü davranışlar bu sınıfa dahil edilebilmektedir. Günlük hayatta, sosyal medyada, futbolda, sanatta, müzikte, siyasette, sinemada, dizilerde, edebi metinlerde vb. birçok günlük aktivitenin içinde olabilen nefret söylemi, nefret suçu olarak da adlandırılan kötü eylemleri olağanlaştırmanın ilk adımını oluşturmaktadır (Durakçay & Gülal, 2016, 128).

Galber & McNamara'ya göre (2015, 324) nefret söylemi betimlenirken üç tanımlayıcı öge göz önüne alınmalıdır. Birincisi, nefret söylemleri genellikle bir bireye yöneliktir ve keyfi, alakasız davranışlar sonucunda ortaya çıkar. İkincisi, nefret söylemi, yaygın olarak son derece istenmeyen olarak kabul edilen, açık bir şekilde hedef gruba atfederek hedef kitleyi damgalar. Üçüncüsü, hedef grup, istenmeyen bir varlık ve meşru bir düşmanlık nesnesi olarak görülmektedir. Binark & Çomu'ya göre (2011), nefret söylemlerinin çeşitleri bulunmaktadır. Bunlar; çeşitli ırklara yönelik, siyasal temelli, kadınlara yönelik, yabancı bireylere ve mültecilere yönelik, cinsel kimliği odak alan, inançlara yönelik, engellilere yönelik ve çeşitli hastalıklara yönelik nefret söylemleridir. Ayrıca sosyal medya nefret söylemini toplum nezdinde artıran, kötü sözlerin yeniden oluşturulduğu ortamlardır. Nefret söylemleri gündemle ilişkili olabildiği gibi, belli etkinliklerle de ilişkili olabilmektedir.

Nefret söylemi suçlarının çoğunluğunun iki temel unsur sergilediği görülmektedir. Bunlardan ilki; özel korumayı hak eden bir nitelik tarafından tanımlanan, tanımlanabilir gruplara yönelik olarak gerçekleştirilenlerdir. İkincisi ise genellikle, ırk, renk, cinsel yönelim veya inançlar üzerinden özellikle bir kişiye veya gruba karşı nefret söylemleri vasıtasıyla diğer bireyleri kışkırtarak suç işlenmesine olanak sağlanarak, şiddetin meşrulaştırılmasıdır (Reed, 2009, 79-81).

Nefret söyleminde bulunulan bireylerin karşılaştığı en büyük problemlerin başında; psikolojik sıkıntı ve kişinin benlik saygısına zarar verme riski de dahil olmak üzere bireysel zararlar, hareket ve örgütlenme özgürlüğü üzerindeki kısıtlamalar gibi sosyal zararlar yer almaktadır. İlerleyen aşamalarda bu durum, fiziksel olmayan ayrımcılığa maruz kalan bireylerin fiziksel ve zihinsel sağlıklarına zarar verdiğine dair psikoloji bulgularıyla tutarlıdır (Anderson, 2013, 58).

Bireylerin kişiliğine yönelik yapılan basit bir kelime ya da kelime grubu olarak görülebilen kötü söylemler aslında nefret söylemlerinin başlangıç noktasını oluşturmaktadır ve kalıp yargıların zihinde oluşmasıyla başlangıç noktasını oluşturmaktadır. Bu söylemler belli bir zaman sonra ayrımcı tutumlara ve davranışlara dönüşmekte ardından ise nefret suçları yani şiddetin bireylere veya gruplara uygulanması gelmektedir. Bu süreçler bütünü devam ederse bu hareket zinciri soykırıma kadar gidebilmektedir. Geçmişte bu sürecin yaşandığı durumlar dünya tarihinde görülmektedir. Nefret söylemlerinin en kritik olgusu, bireylerin öteki olarak tanımlanması ve böyle hissettirilmesidir. Öteki olarak tanımlanan bireyler zamanla sindirilmekte ve zayıf bir durumda olduğu konumlandırılması yapılmaktadır (Avşar & Varış, 2022, 352).

Özellikle internet ortamında ve sosyal medya sitelerinin kullanımının artmasına paralel olarak sosyal olarak kendi kimliklerini koymayan bireyler tarafından yapılan bu suçlar son yıllarda artmıştır. Akgül'e göre (2020, 60-61) yeni medyanın denetim sorunlarından dolayı nefret söy-

lemleri sıklıkla yapılabilmektedir. Ayrıca kullanıcıların anonim yapıda olması sebebiyle gerçek kimliklerini kullanmaması onların bu söylemleri daha kolay ve kendilerine yönelik yaptırımsal dönütlerinin olmaması sebebiyle daha sık yapılmaktadır. Ayrıca kişiye direkt olarak sosyal medya hesaplarından ulaşma imkânı da nefret içeriklerini artırmıştır. İnternet ortamlarında genellikle nefret söylemi yapılan yerler genellikle; sosyal medya siteleri, mikro bloglar, video paylaşım ağları ve yoruma olanak veren internet ve haber siteleri olarak belirlenebilmektedir.

Yeni medya ortamlarında belli bir kişi veya grup hakkında, birçok kullanıcının yaptığı olumsuz yorumların, görüşlerin ve söylemlerin fazlalığı sebebiyle aşırı görüşlere sahip olmayan normal bireylerin belli bir süre sonra bu yorumlardan etkilenerek, bu görüşe yaklaşması veya bu görüşleri savunması büyük bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Kötü sözlerin ve şiddet dolu söylemlerin aşırıcı olmayan bireyler tarafından içselleştirilmesi sonucunda, diğer kişi veya grubu ötekileştirmesi sonucunda nefret söylemleri normal olarak algılanmaya başlamaktadır. Bu sebeple nefret suçunun yeni medya ortamlarında artmasının özellikle anonim kimlikte yazılan kullanıcı düşüncelerinin ve yorumlarının katkısı fazladır (Vardal, 2015, 141).

2. Futbolda Şiddet ve Holiganizm

Şiddet; duygusal, cinsel, fiziki birçok farklı şekilde olan ve günlük yaşamda bireylerin sokakta, okulda, sosyalleştiği bir alanda, vb. her anda yaşayabileceği, bir tarafın mağdur bir diğer tarafın ise saldırgan durumda olduğu olgudur. Fiziksel ve duygusal şiddetin içinde katılık, saldırganlık ve sertlik bulunmaktadır. Şiddet; bireysel ve toplumsal olan, mağdur kişilere zarar verici etkileri olan eylemler bütünüdür (Ünalmiş & Şahin, 2012, 64).

Fiziksel şiddet bireylere kısa vadeli olarak zarar verse de sözle olan ve duyguları etkileyen şiddetin sonuçları uzun vadeli ve ağır sonuçlara neden olabilmektedir. Öfkenin, nefretin ve kötü sözün tetikleyici olduğu olumsuz düşüncelerin karşı tarafa aktarılmasıyla saldırgan ve gergin bir ortam meydana gelmektedir. Günlük yaşamda oluşan şiddet genellikle; erkeklik özelliklerini yüceleştirme, komşu ve mahalle baskısı, akran zorbalığı, kan davası, töre veya namus cinayeti, spor müsabakalarında yaşanan olaylar, aile içi şiddet, çocuklara ve kadınlara uygulanan şiddet gibi birçok durumdan dolayı olmaktadır.

Bireylerin ruhsal, psikolojik, sosyal, bedensel ve zihinsel gelişmelerinin temelinde yer alan spor, insanların doğayla uyum süreciyle ortaya çıkmıştır. Antik çağlardan günümüze kadar olan süreçte olimpiyatların da temasını “daha güçlü, daha yükseğe ve daha hızlı” düşüncesi oluşturmaktadır. Sporun fonksiyonları arasında oyun oynamak, yarışmak, eğlenmek aynı zamanda kazanmak vardır. Spor yapısı gereği toplulukları barış, sevgi, anlaşma, saygı ve kardeşlik gibi

olumlu olgular etrafında birleştirmektedir. Sporun toplumu birleştirici özelliğinin yanı sıra bazen bazı kişilerin saldırganlaştığı ve şiddete başvurdukları görülmektedir. Saldırganca davranışlar tüm spor dallarında görülse de genellikle futbol müsabakalarında daha sık olmaktadır.

Futbol, on üçüncü yüzyılda İngiliz köylülerinin şiddetli bir eğlencesi olarak başlamıştır. Yüzlerce erkek, arazi hakları veya bir köyün refahı gibi belirli bir amacı temsil etmek için oyun alanını doldurmaktaydılar. Oyuncular için futbol o dönemlerde ‘bir tür ritüelleştirilmiş dövüş’ olarak gerçekleşmiştir. Geçen süre içinde 1800’lerden itibaren futbol, İngiliz devlet okul sisteminin koruyucusu haline gelmesini sağlamak için bir dizi uygarlaştırıcı modernleşme süreci geçirmiştir (Taylor, 2011, 1752).

Spor müsabakalarında gerçekleşen şiddet olaylarının genellikle genç yaşta sayılabilecek kişiler tarafından yapıldığı ve sosyalleşmeyen, saldırganlık özelliklerini bastıramayan, kişiliği tam olarak oturmamış ve kişilik bunalımında olanlar tarafından yapıldığı belirlenmektedir. Spor müsabakalarında saldırganlaşan bireylerin genellikle desteklediği takıma kendini adadığı ve tüm beklentilerini takımlarının durumuna göre aldığı görülmektedir. Diğer takımların taraftarlarını bu kişiler düşman olarak kabul ederler ve bu düşmanlara karşı aksiyona geçmek isterler. Rakip taraftarlar dışında; federasyon yetkilileri, hakemler, diğer kulüplerin başkanları potansiyel diğer “düşmanlardır”. Ayrıca sporda yaşanan şiddeti amigo olarak adlandırılan bireyler ve spor yorumcularının davranışları ve sözleri de şiddeti tırmandırmaktadır (Gümüştül, 2016, 47-48).

Sporu takip eden bireyleri; seyirci, taraftar ve holigan olarak sınıflandırmak mümkündür. Takımının maçlarını televizyondan veya arada stadyuma giderek izleyen, bir taraftar grubuyla bağı olmayan kişiler seyircidir. Takımlarına karşı olan duygularını ve düşüncelerini daha derinden hisseden ve müsabakalara gidip tezahürat yapan, maç esnasında duygusal olarak hızlı bir şekilde etkilenip davranışlarında değişim görünen kişiler taraftardır. Holiganlar ise takımlarına aşırı bağlı, düşünmeden harekete geçebilen, asabi davranışlar sergileyen, nefret söylemi, kötü söz oluşturan ve çevrelerine zorbalık yapmaktan çekinmeyen kişiler olarak nitelenebilmektedir.

Futbolda şiddet, 1900’lü yıllardan itibaren zaman zaman kendisini gösterse de gerçek anlamda 60’lı yıllardan itibaren daha sık olmaya başlamıştır. Özellikle futbolun ortaya çıktığı İngiltere’de holiganizm 1960’lı ve 1980’li yıllarda büyük bir sorun hâline gelmiştir. Kısa sürede toplumu büyük ölçüde etkileyip sadece konuyla ilgili bireylere değil ilgisiz bireylere de zarar verebilen ve tehlikeli bir durum olan holiganizm sosyal bir sorundur (Koçer, 2012, 114). 1960’ların başlarında, kitle iletişim araçları ve sosyal kontrol kurumları tarafından futbol holiganizminin sosyal bir sorun olarak tanımlanmaya başlamıştır. Geleneksel olarak oyunu destekleyen yaşlı seyircilerin sayısı azalmıştır ve kalabalıklar çoğunlukla genç işçi sınıfı erkeklerinden oluşmaya başlamıştır (White, 2012, 155).

Sporda yaşanan fiziksel şiddet sokakta gerçekleştiği için kamu düzenine zarar vermektedir. Kamu; bireylerin toplulukların ortak yaşam alanıdır. Bu yaşam alanında belli bir düzen vardır, ayrıca yazılı ve yazısız kurallar bulunmaktadır. Holigan saldırılarda bazen sivil halkın özel mülkiyet hakkı ihlal edilir ve kişi hakları zarar görmektedir ancak bu yaşanan spesifik bir kişiye yönelik değildir. Orada bulunan kişiler edilgen durumdan etken duruma geçmektedir. Holiganizm halka zarar veren sonuçlar oluşturmaktadır (Ge, 2016, 67).

Kendilerini holigan olarak tanımlayan ve ilan eden kişiler şiddet kullanmaya kararlı olsalar bile, davranışları saldırgan güvenlik görevlileri veya sahadaki olaylar gibi daha spontane unsurlar tarafından tetiklenebilmektedir. Futbol holiganizminde yer alan örgütlenme derecesi, kültürler ve yöreler arasında farklılık göstermektedir fakat dış unsurların kışkırtması sonucunda oluşan bu eylemler çoğunlukla her yerde benzerlik göstermektedir (Spaaij, 2013, 414). Holiganizm olayları, gerçekleştirenler tarafından bilinçli bir şekilde yapılmaktadır. Bu şiddetin amaçları incelendiğinde belirli kişilere maddi olarak zarar vermek yoktur. Suçu işleyen kişiler genellikle heyecan ve aksiyon yaşamak için holiganizmi bir araç olarak kullanmakta ve ruhsal tatmini hedeflemektedirler. 18 yaşını geçen ve ceza alabilecek bireyler, bunun farkındadır ve bilinçli olarak bu suçu işlemektedirler (Hua, 1995, 61).

Ergenler ve genç yetişkinler arasından futbol şiddetine neden olan psikolojik olayların üç boyutu oluşturulmuştur. İlk iki boyut, duygusuz özellikler yani, empati eksikliği, suçluluk veya pişmanlık ve başkalarının haklarına karşı duygusuz bir saygısızlık ile narsisizm ve aldatıcı manipülasyon dahil olmak üzere duygusal ve kişilerarası özelliklerden oluşmaktadır. Üçüncü boyut ise zayıf davranışsal kontrol, sorumsuzluk ve dürtüsellik olarak ortaya çıkmıştır. Sadece iki çalışma, psikopati ile kalabalığı rahatsız etme ve kavgaya katılma eğilimi gibi holiganlıkla ilişkili davranışlar olarak ortaya çıkmıştır (Fanti, Phylactou & Georgiou, 2019, 493).

Dünya tarihinde futbol ve holiganizm kaynaklı birçok olayın yaşandığı bilinmektedir. Fakat bir futbol müsabakasının savaşa neden olduğu çok bilinmemektedir. 1969 yılında El Salvador ve Honduras ülkeleri arasında Meksika'da oynanan maç sırasında gerginlik çıkmış ve El Salvadorlu taraftarlar rakibin saldırısına uğramış ve fiziki olarak zarar görmüşlerdir. Bu olayların akabinde gerginleşen ortamda El Salvador, tüm yaşananları Honduras vatandaşlarından bilmiş ve yaklaşık dört gün süren bir savaş ilan etmiştir. Diğer ülkelerin uzlaşma ortamı oluşturmasıyla savaş bitmiştir fakat bu dört günlük süreçte 4 bin kişi vefat ederken 12 bin kişi ise yaralanmıştır (Kaya, 2019,13). 1990'lı yılların başında Yugoslavya'nın dağılma döneminden önce aynı ligde oynayan fakat şiddetli rakipler olan Hajduk ile Dinamo takımları Sırp takımlara karşı oynadıklarında hep birlikte tribüne gitmişler ve Hırvatistan lehine slogan atmışlardır. Bu durum Yugoslavya'da olan iç karışıklıkların şiddetlenmesine neden olmuştur (Trost & Kovacevic, 2013, 1056).

Kolombiya takımları Cali ve America arasında 1984'te oynanan yerel rekabete dayanan maç sonrasında 24 kişi vefat etmiş, 1985'te ise Heysel Stadyumu'nda gerçekleştirilen İtalyan takımı Juventus ile İngiliz takımı Liverpool arasındaki maçta İngiliz taraftarların İtalyan taraftarlara saldırmasıyla çıkan kaos ortamında stadın duvarı çökmüş ve taraftarların da sıkışması sonucunda 39 kişi vefat ederken bine yakın kişi yaralanmıştır (Koçer, 2012, 114).

İngiltere'de bu olay dışında yıllardır süren holiganizm olaylarında birçok kişi vefat etmiş veya yaralanmıştır. Heysel Faciası'nın ardından o dönemin İngiltere Başbakanı olan M. Thatcher futbolda şiddeti bitirmek ve olayları engellemek için hızlı ve çok sert kararlar almıştır. Bu radikal kararlardan en önemlisi ise İngiliz kulüplerinin Avrupa'da gerçekleştirilen şampiyonalara göndermeme kararı olmuştur. Bunun dışında holiganizm davranışlarında bulunan taraftarları ise en ağır şekilde cezalandıracak yasa tasarıları çıkartılmıştır. Williams & Vannucci'ye göre (2019, 77) Thatcher'ın bu konuda başarılı olmasının sebebinin ise direkt bu konuyla ilgili olarak dönemin yüksek mahkeme yargıci olan Lord Taylor'ı atamasının etkisi büyüktür. İlk olarak yargıç ve ekibi stadyumlarda bulunan koltuksuz olan kısımları yasaklamış ve koltuklu tribünleri zorunlu hâle getirmiştir. Stadyum çevresinde yer alan çitlerin kaldırılmasını doğrudan önermesi de taraftarların sıkışarak ölmesinden dolayı düzenleme gerekliliğine işaret etmiştir.

Türkiye'de de birçok holiganizm olayının yaşandığı görülmektedir. En büyük olay ise 1967 yılında Kayserispor ve Sivasspor takımları arasında oynanan maçta ve sonrasında olmuştur. Saha içinde futbolcuların birbiriyle kavga etmesiyle başlayan olaylar, seyircileri de etkilemiş ve kısa sürede birbirlerine saldırmaya başlamışlardır. Ev sahibi Kayserispor taraftarları maça gelirken yanlarında getirdikleri taşları deplasman tribününde yer alan Sivassporlu taraftarlara atmışlar ve çıkan arbede sonucunda 39'u Sivassporlu olmak üzere toplam 40 kişi vefat etmiş, 65 kişi yaralanmıştır. Sonraki günlerde de olaylar şehirlere sıçramış ve Kayseri'de ikamet eden Sivassporlu ile Sivas'ta ikamet eden Kayserililere saldırılar düzenlenmiştir. Olayları dindirmek için ordu ve asker sokağa inmiş, radikal önlemler alınmıştır. Maçtan sonraki olaylarda 4 kişi vefat ederken, 700'e yakın kişi yaralanmıştır. (Eşel, 2021, 49-51).

Bireylerin ve toplumların sosyo-kültürel yapısı nedeniyle dünya çapında bir bütünlükten bahsetmek oldukça güçtür. Bu noktada bireyler ve toplumlar arasında kültürel, ideolojik, politik, sınıfsal, ırksal, dinsel, dilsel, fiziksel, düşünsel, ekonomik, vb. birçok farklılık bulunmaktadır. Bireylerin diğerlerine karşı geliştirdiği tutum ve algılarda yaşanan kopukluklar ve farklılıklar genellikle söylemlerde kendisini göstermektedir.

Harranoğlu & Yengin'e göre (2022, 233-238) bu noktanın öne çıkan kısmını ise bizden ve bizden olmayanlar ayrımı oluşturmaktadır. Özellikle doğuştan gelen ve bireylerin belli bir tercih

yapma şansı olmayan ırkı nedeniyle birçok nefret söyleminin oluşturulduğu ve bunun özellikle sporla ilgili olumsuz durumlarda sıklıkla ortaya çıktığı belirlenmektedir. Taraftarların ve taraftar gruplarının olumsuz durumlarda agresif davranması neticesinde, sporculara ulaşabileceği ya da sinirini, hoşnutsuzluğu, vb. duygularını ifade edebileceği bir ortam olarak sosyal medya akla gelmektedir. Yeni medya ortamları üzerinden de normal hayatta sporculara söyleyemeyeceği ifadeleri, bu kişiler bu mecralardan söylemektedir. Holiganizmin bir yansıması olan bu nefret söylemleri ile sporculara direkt sözlü ifadelerle saldırmaktadırlar.

3. Halkla İlişkiler Perspektifinden Organizasyon Teorileri

Kurum ve kuruluşların sosyal çevrelerine, hedef kitlelerine yönelik olarak karşılıklı iletişim süreçlerini geliştiren, iş birliği ve ortak anlayış ortamını oluşturulmasını sağlayıp sorunların giderilmesine yönelik çalışmaların yapılmasına halkla ilişkiler disiplini yardımcı olmaktadır. Halkla ilişkiler sadece iletişim ve etkileşim süreçlerini değil aynı zamanda yönetim sürecine katkıda bulunan halkın, kurum hakkında bilgilendirilmesine katkıda bulunan iletişim teknikleridir. Kurum ve kuruluşların halkla ilişkiler stratejilerinin başarılı olması için detaylı iletişim planlarının önceden oluşturulması gerekmektedir. Bu çalışma kapsamında ele alınan nefret söylemleri, spor şiddeti ve holiganizmin önlenmesine yönelik geliştirilebilecek eylem ve iletişim süreçlerinde hedef kitlelerle ve toplumla stratejik iletişim planları üzerinden çalışmaların geliştirilmesi ve halkla ilişkilerin temel aldığı kuram ve modellerden faydalanılması olumlu sonuçlara ulaşabilmek için faydalı olacaktır. Üç farklı başlık etrafında incelenen halkla ilişkiler teorileri; toplumsal, pazarlama ve organizasyon temelli yaklaşımlara sahiptir.

Toplumsal teorik yaklaşımların temelinde halkla ilişkiler disiplinin toplumsal koşullarla ilişkili olması ve toplumsal sistemin işleyişindeki faaliyetlerin sorgulanması gerekliliği vardır. Halkla ilişkilerin kamusal ilişkilerle olan bağlantısının incelenmesi ve anlaşma temelli yaklaşımlar bu bağlamda ele alınmaktadır (Okay & Okay, 2011, 103-104). Özellikle Habermas'ın İletişimsel Eylem Kuramı çerçevesinde ele alındığında toplumsal temelli yaklaşımlardan anlaşma temelli yaklaşımlarla ortak bir uzlaşıya varılarak onaylanmanın sağlanması ön plana çıkmaktadır. Şüpheli olarak ele alınan bilgilerin doğruluğunun sağlanması, onaylanma sonucunda ortak fikirlerin sağlanması ve eşit bir anlaşma ortamının oluşturulması amacı vardır. Bu bağlamda halkla ilişkilerin toplumsal yaklaşımı daha çok fikir ayrılıklarının çözülmesi ve kamusal ilişkilerin devamlılığının sağlanmasına yönelik olarak ortaya çıkmaktadır (Aydın, 2021, 408-409).

Pazarlama temelli halkla ilişkilerde, kurum ve kuruluşların zayıf pazarlarda etkinliklerini artırmak, hedef kitlelerini genişletmek ve yeni pazarlar oluşturmak için halkla ilişkiler tekniklerinden yararlanılmaktadır. Markalaşma sürecinde hizmetlerin hedef kitleye aktarılması, ürüne

olumlu imaj sağlamak ve kreatif iletişim biçimlerini kullanmaları süreci pazarlama temelli halkla ilişkilerin temelini oluşturmaktadır (Öztürk Başol, 2016, 142-143).

Halkla ilişkiler yaklaşımlarının bir diğerini ise organizasyon teorisi oluşturmaktadır. Bu yaklaşımın temelinde kurum ve kuruluşlar yer almaktadır. Grunig ve Hunt'ın 1984 yılında ele aldığı yaklaşım incelendiğinde, halkla ilişkilerin tarihsel gelişim süreci incelenerek, ele alınan uygulamalara göre sınıflandırıldığı görülmektedir. Grunig ve Hunt bu modeli; basın ajansı, kamu-yu bilgilendirme, iki yönlü simetrik ve iki yönlü asimetrik olarak belirlemişlerdir (Okay & Okay, 2011, 118).

Kurum ve kuruluşların yaptığı iletişim çalışmalarının temelinde kurumsal hedeflere varma amacı bulunmaktadır. Organizasyonların örgütsel formları ve işleyişlerinin sisteme girmesi, endüstri dünyasındaki yerini belirlemesi, farklılıklarını ortaya koyması ve bilgi yönetimi sürecinde organizasyon teorilerinden sıklıkla faydalanmaları gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda şirketler sıklıkla kamuoyu bilgilendirme, iki yönlü simetrik ve iki yönlü asimetrik yaklaşımlardan faydalanmaktadır (Hallahan, 2004, 239-244). Okay & Okay'a göre (2011, 119) kurum ve kuruluşların bu modelleri ABD'de kullanım oranları %50 kamuoyu bilgilendirme, %20 iki yönlü simetrik model ve %15 iki yönlü asimetrik model şeklinde gerçekleşmiştir ve sıklıkla bu modellere uygun olarak iletişim çalışmaları yapılmaktadır. Halkla ilişkilerde organizasyon teorileri olarak geçen bu kısım (Okay & Okay, 2011, 119 ve Özkan Pir, 2019, 310)'e göre şöyledir:

1- En eski uygulama şekli olarak ele alınan basın ajansı ve tanıtım modelinin ilk uygulayıcısı 19. yüzyılın ortalarında P. T. Barnum'dur. Bu uygulamalarda yalan haberler, çarpıtılmış bilgiler, eksik veya yanılgılı bilgiler kişilerin veya kuruluşların çıkarları doğrultusunda hedef kitlelere aktarılmaktadır. Modeldeki temel hedef kamuoyu oluşturmak ve bu kamuoyunun hakimiyet altında tutulmasıdır. İletiler kaynaktan alıcıya doğrudur ve tek taraflı olarak gerçekleştirilmektedir.

2- Organizasyon teorileri altında ele alınan diğer model ise kamuoyunu bilgilendirmedir. İlk uygulayıcısı 20. yüzyılın başlarından itibaren Ivy Lee'dir. Kurum kuruluşlar hakkında doğru ve objektif bilgilerin kamuya aktarılması ve bu aktarımlar sonucunda olumlu imaj oluşturmak hedeflenmektedir. Bilgiler kaynaktan alıcıya geri bildirimsiz, tek taraflı bir şekilde aktarılmaktadır. Kurumların çevreleriyle sağlamak istediği uyum çerçevesinde kitlelerin kazanılması ve iş birliği ortamı oluşturmak amaçlanmaktadır. Günümüzde daha çok kamu kurum kuruluşları ile STK'lar tarafından kullanılmaktadır.

3- İki yönlü simetrik model ise günümüzde en sık kullanılan, kamularla uyumu ön plana alan, çift yönlü iletişim temelli iletişim sürecidir. Bu modelin uygulayıcısı ve öncüsü E. Bernays

ve halkla ilişkiler dernekleridir. Hedef kitlelerden gelen geri bildirimlerle iletişim süreci tekrardan oluşturulmaktadır ve karşılıklı uzlaşma ortamı hedeflenmektedir. Bu süreç sonunda karşılıklı ilişkilerin ve sürdürülebilir ortamın geliştirilmesi hedeflenmektedir.

4- İki yönlü asimetrik modelde ise halkla ilişkiler stratejileri geliştirilen kurumun çıkarları ön planda olsa da kamunun görüşleri de göz önüne alınmaktadır. Bu modelde çift yönlü iletişim olsa da hedef kitlelerin ikna edilmesi ve kontrol edilmesi hedeflenmektedir. Mesajlar alıcıya doğrudur fakat geri bildirimler sıklıkla kontrol edilmektedir. Böylece tutumlar kontrol altına alınmaktadır. Günümüzde sıklıkla kullanılan yöntemlerden birisidir. Bu modelin geliştiricisi ve ilk uygulayıcısı ise E. Bernays'tır.

Organizasyon teorileri ele alındığında Okay'ın (2011), Hallahan (2004) ve Özkan Pir'in (2019) belirttiği üzere günümüzde kurum ve kuruluşlar tarafından kitlelerle iletişim kurmak için genellikle bu yöntemlerden faydalanılmaktadır. Özellikle kurum ve kuruluşların basın bültenlerinde, kitlelere yapılan açıklamalarında ve istenilen bilgilerin iletilmesinde; kamuoyunu bilgilendirme, iki yönlü simetrik ve iki yönlü asimetrik model kullanılmaktadır. Bu bağlamda çalışma kapsamında incelenecek örnek olay olan Euro 2020 Kupa Finali karşılaşmasından sonra yapılan nefret söylemlerinin basına yansması sonucunda ilgili kurum ve kuruluşların (UEFA, İngiltere Futbol Federasyonu, Premier Lig, vb.) açıklamalarının incelenmesinde bu sebeple organizasyon teorilerinden yararlanılacaktır.

4. Euro 2020 Finali: İtalya-İngiltere Milli Takımları Üzerine Bir Değerlendirme

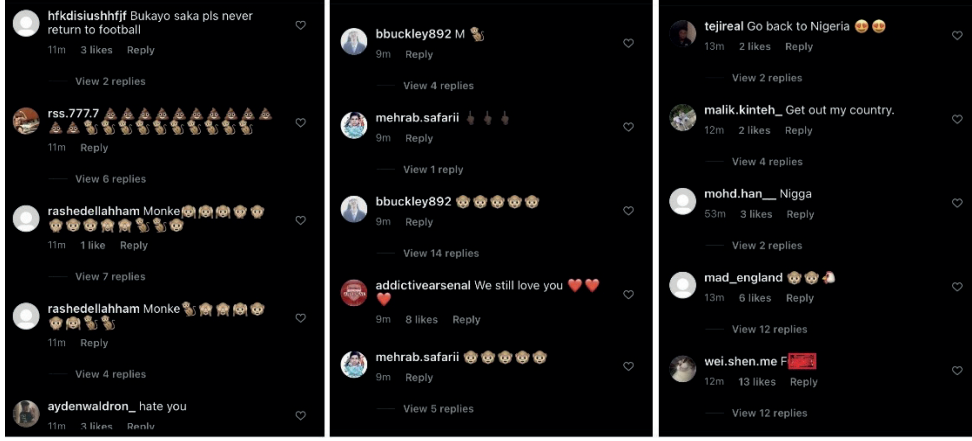
Millet, cinsiyet, ırk, yaş, ulus, cinsel yönelim, dil, dış görünüm, din, sosyal sınıf veya çeşitli kültürleri hedef alarak, belirli kişi, grup veya toplumlara yönelik olarak kötü söz, şiddet veya zorbalık gibi çeşitli şekillerde yapılan nefret söylemleri bireyleri zor durumda bırakmak amacıyla çoğunlukla bilinçli olarak yapılmaktadır. Nefret söyleminde bulunulan kişiler hor görülümekte, aşağılanmakta ve kendisini kötü hissetmesi hedeflenmektedir. Sözsöz şiddet olarak başlayan ve fiziki şiddete kadar varabilen nefret söylemleri, gündelik yaşamda her an ve her yerde görülebilmektedir. Fakat en sık karşılaşılan alanlardan birisini spor oluşturmaktadır. Sporculara sahada yaptıkları veya yapamadıkları üzerinden edilen küfürler, söylenen kötü sözler veya ayırım yapılması son yıllarda sosyal medyanın da yaygınlaşmasıyla daha da artmıştır.

Covid-19 salgını nedeniyle 2021 yılına alınan Euro 2020 Avrupa Şampiyonası finalinde İtalya ve İngiltere millî takımları karşılaşmıştır. Tüm devleti, milleti birbirine kenetleyen bu tür organizasyonlarda istenmeyen sonuçların çıkması bazı hedef kitleler tarafından holiganizme kadar gidebilen ve kamu düzenini bozan davranışlar sergilenmesine neden olmaktadır. Oyna-

nan mücadelenin normal süresi eşitlikle tamamlanmak üzereyken maçın son dakikasında penaltı atışları için oyuna alınan M. Rashford ve J. Sancho ile B. Saka penaltılarda İngiltere'nin son üç penaltısını kaçırmış ve İtalya millî takımı, İngiltere millî takımını penaltılar sonucunda yenmiştir. Uzun yıllardır turnuvayı kazanamayan İngilizler maçtan sonra hem sokaklarda hem de sosyal medyada saldırgan bir tavra bürünmüşlerdir. Penaltıları kaçıran üç oyuncunun siyahi olması sebebiyle maçtan sonra sosyal medya ortamlarında birçok kötü ve ırkçı yoruma maruz kalmışlardır. Ayrıca final sürecinde İngiltere'de 24 saatlik dilimde 897 adet futbol maçıyla ilgili holiganizm olayı meydana gelmiştir (BBC Türkçe, 2022).

Sporda yapılan nefret söylemleri ile ilgili olarak özellikle iki konu ön plana çıkmaktadır. Bunlardan ilkinin ırkçılık oluşturmaktadır. ırkçılık genellikle ten renginden veya millet üzerinden yapılmaktadır. Bir diğer nefret söylemi grubunu ise ırkçılığın ötesinde homofobi, mezhepçilik, cinsiyetçilik ve fiziki hatalara bağlı istismar konuları oluşturmaktadır. Nefret söylemlerinin ise genellikle elit sporculara ve kadın sporculara yönelik gerçekleştirildiği görülmektedir (Gardiner, 2014, 553).

İngiliz futbolunun geleceği olarak görülen yaşları 19, 21 ve 23 olan Saka, Sancho ve Rashford'a yönelik olarak maçtan sonra hem sözler hem de emojilerle nefret suçu hem kendi ismine sahip kullanıcılar hem de anonim hesap altına gizlenen kişiler tarafından sistematik ve hızlı bir şekilde gerçekleşmiştir. Özellikle Instagram ve Facebook hesapları üzerinden futbolculara saldırılmıştır. Mesajlarda; küfür, hakaret, emojilerle belirli bir şeyi hatırlatan görseller ve kötü sözler söylenmiştir. En sık kullanılan ifadelerin başında "f... y..., bir daha futbol oynama, ülkeden git, senden nefret ediyorum, maymun, Nijerya'ya geri dön, zenci" gibi ifadelerin sıkça geçtiği ve çoğunlukla maymun emojisinin kullanıldığı görülmektedir. Bu yorumların hepsi karşılaşmanın ardından hızlı bir şekilde en son gönderilerin altına yapılmıştır (Jamieson, 2022). Ayrıca Marcus Rashford'un Manchester kentinde duvara yapılan bir resmine vandal bir saldırı düzenlenmiş ve ırkçı göstergelerin yer aldığı şeyler çizilmiştir (BBC, 2022).

Şekil 1: Saka'ya Maç Sonrası Instagram'dan Yapılan İrkçi Saldırıları

Kaynak: <https://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/bukayo-saka-racist-england-sancho-rashford-b1882303.html>, Erişim Tarihi: Nisan, 2022

Şekil 2: Rashford'ın Resmine Düzenlenen Saldırı Sonrası Yapılan Sansür

Kaynak: <https://www.bbc.com/news/uk-england-manchester-57803161>, Erişim Tarihi: Nisan, 2022

4.1. Araştırmanın Amacı, Yöntemi ve Modeli

Araştırmanın amacını, 2020 yılında dünya genelinde büyük tepkilerin meydana geldiği siyahi bireylere yönelik şiddet ve ırkçılık saldırılarının kınandığı “Black Lives Matters” hareketinin olmasına ve kamuoyunda ciddi tepkilerin oluşmasına rağmen bu hareketten bir sene sonra futbolda büyük bir organizasyonun sonucunda siyahi futbolculara yönelik yapılan sosyal medya ırkçılığının ve nefret söylemlerinin ardından İngiliz basınında bu olayların nasıl ele alındığının irdelenmesi oluşturmaktadır. Gazeteler büyük kitleleri yönlendiren ve belirli konularda kamuoyunun oluşmasına katkıda bulunan önemli bir araçtır. Bu sebeple basın organları olan gazeteler hem yazılı ortamlarda hem de çevrim içi ortamlarda nefret söylemlerinin oluşmasında veya azaltılmasında kritik bir rol oynamaktadır.

Araştırmanın bulgularını oluşturmak için çeşitli konular hakkında istatistiki araştırmalar yapan global bir firma olan statista.com'dan alınan veriler incelenmiş ve İngiltere'de çevrimiçi ortamlarda Nisan 2019 ile Mart 2020 tarihleri arasında en fazla erişim alan beş gazete belirlenmiştir. Bu gazeteleri; The Sun, Daily Mail, Daily Mirror, The Guardian ve Independent oluşturmaktadır (Statista, 2022). Seçili gazetelerden olay günü olan 11.07.2021 ile sonraki gün 12.07.2021 tarihlerinde çıkan belirlenen gazetelerden birer adet toplam beş adet habere ulaşılmış ve kriz anında basının nasıl tepki verdiği eleştirel söylem analizi ile tespit edilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın yöntemini ise konuşma ve metinler kapsamında oluşturulan anlam dünyasını kapsamlı bir şekilde sosyal ve kültürel olarak araştıran ve anlamaya yardımcı olan eleştirel söylem analizi oluşturmaktadır. Söylem analizlerinin nitel araştırmalarda özellikle iletişim, medya, siyasal bilimler, sosyoloji ve psikoloji gibi alanlarla çok yakından ilişkisi bulunmaktadır. Söylem analizleri ilgili alanların bakış açısına uygun olarak incelenmektedir. Eleştirel söylem analizinde güç, hegemonya, üstünlük, ırk, sınıfsal farklılıklar, cinsiyet, ayrımcılık, ideoloji, sosyal yapı ve sosyal düzen gibi temalar ön plana çıkmaktadır. (Çelik & Ekşi, 2008, 113). Eleştirel söylem analizinin en önemli temsilcisi Teun van Dijk'dir. Toplumlar arasında olan olgulara hem mikro hem de makro ölçekte bakılması gerekmektedir. Çünkü bağlamlar, sosyal sınıf, etnik yapı, yaş ve cinsiyet gibi farklılıklar dil kullanımını değiştirmektedir. Eleştirel söylem analizi için semantik makro yapıların analizi, göze çarpmayan yapıların analizi, dilbilimsel tercihlerin analizi ve bağlam modellerinin analizi iyi bir şekilde belirlenmelidir (Şah, 2020, 216-219).

Söylem ve dil üzerindeki odak noktası, 1970'lerin sonunda ortaya çıkan "eleştirel dilbilim" ile başlamaktadır. Özellikle toplumsal dilbilim, psikoloji ve sosyal bilimlerdeki gelişmeler çerçevesinde teorilerin, analizlerin ve uygulamaların incelenmesinde ve ayrıca konuşma analizleri, retorik'in incelenmesi, medya analizleri ve etnografik araştırmalarda eleştirel söylem analizi çerçevesinde değerlendirmeler yapılması araştırmalara önemli katkılar sunmaktadır. Söylem analizlerinde teori oluşumu, betimleme ve açıklama, sosyopolitik olarak konumlandırılmaktadır. Bu sebeple eleştirel söylem analizi; güncel paradigmlar ve modalardan ziyade öncelikle sosyal problemlere ve politik konulara odaklanmaktadır. Söylem yapılarının güç ve hakimiyet ile ilişkisi nedeniyle kötü olarak ele alınabilecek söylemlerin toplum tarafından meşrulaştırılması, yeniden üretilmesi ve hakimiyeti biçimine odaklanmaktadır (Van Dijk, 2001, 352-353).

Okay & Okay'ın (2011) ve Hallahan'ın (2004) çalışmalarında belirttiği üzere; kurum ve kuruluşların kitlelerle kurduğu iletişimde ve etkileşim süreçlerinde gerek kendi basın bültenleri gerekse medya üzerinden kurduğu iletişim çalışmalarında organizasyon teorilerini genellikle tercih ettikleri görülmektedir. Van Dijk'a göre (2001, 353) eleştirel söylem analizinin temelinde sosyal sorunları ele alması, medya içeriklerinin incelenmesine olanak sağlaması, metin ve toplum

arasındaki bağlantının ortaya çıkartması sebebiyle söylemlerin açıklanmasında ve toplumsal bir eylemin yorumlanmasında eleştirel söylem analizinden faydalanılmaktadır. Bu sebeplerle çalışmada, organizasyon teorileri çerçevesinde Van Dijk'in eleştirel söylem analizinden faydalanılmıştır.

Araştırmanın modelini ise daha önceden Van Dijk'in modeli çerçevesinde eleştirel söylem analizi yöntemiyle haber ortamlarının incelendiği ve belirli bir durum üzerine odaklanan Doruk'un (2013) araştırma başlıkları oluşturmaktadır. Doruk'un çalışmasına göre haberler makro yapı ve mikro yapı olmak üzere iki başlık altında ele alınmıştır. Makro yapı çerçevesinde yer alan tematik yapının altında haber başlıkları, haber girişleri ve fotoğraflar yer alırken, şematik yapının altında ise ana olayın sunumu ve sonuçları, ardalın ve bağlam bilgisi ile haber kaynakları ve olay taraflarının değerlendirmeleri yer almaktadır. Mikro yapı çerçevesinde ise sentaktik çözümleme, bölgesel uyum, sözcük seçimleri ve haberleri retoriği başlıkları bulunmaktadır.

Araştırmanın Bulguları

T. Van Dijk'in eleştirel söylem analizinin ilk kısmında makro yapı yani tematik ve şematik olarak söylemlerin çözümlenmesi yer almaktadır. Haberler aslında makro önerilerden oluşmakta ve haberciler metni oluştururken makro kurallar çerçevesinde davranmaktadır. Haberlerin başlıkları, spotları, temel mesajları, fotoğraflar, vb. ögeler makro yapı içinde yer almaktadır (Doruk, 2013, 116).

11-12 Temmuz 2022 tarihlerinde çıkan haberlerin başlıkları şu şekildedir:

1- "Rashford, Sancho ve Saka'yı suistimal eden aşağılık ırkçılar ulusu tiksintiyle birleştirdi." (The Sun)

2- İngiltere oyuncularının 'affedilemez' çevrim içi ırkçı istismarı patron (Garry Southgate) tarafından kınandı. (Daily Mail)

3- Arsenal ve Man Utd, Marcus Rashford, Jadon Sancho ve Bukayo Saka'nın ırkçı tacizini kınadı. (Daily Mirror)

4- EURO 2020: FA (İngiltere Futbol Federasyonu), çatışmada yenilgi sonrası İngiltere'deki oyuncuların ırkçı tacizini kınadı. (The Guardian)

5- Boris Johnson, İngiliz oyuncuların 'korkunc' ırkçı tacizini kınadı. (Independent)

Haber başlıkları incelendiğinde beş büyük gazetenin de olayın gerçekleştiği gün ve ertesi gün verdikleri haberlerde yapılan ırkçılığa karşı olduklarını göstermişler ve kamuoyunda sosyal medyadaki yorumların aksine bir tavır içine girmişlerdir. İngiltere Başbakanı Boris Johnson ta-

rafından millete hatırlatıldığı ve övülmeleri gerektiği ile kahraman oldukları belirtilmiştir. Yine iki oyuncunun forma giydiği Arsenal ve Manchester United takımları, İngiltere teknik direktörü ve İngiltere Futbol Federasyonunun hızlı bir şekilde gelişmeleri kınadıkları görülmektedir. Tüm bu başlıklarda yer alan hem siyasiler hem yetkililer hem de futbol kulüplerinin hızlı ve yanlış olan duruma karşı duruşları halka karşı büyük bir yanlış yapıldığı mesajının en net şekilde gösterilmesine ve hatırlatılmasına katkı sağlamıştır. Başlıklarda dikkat çeken bir diğer noktayı ise ırkçılık kelimesi oluşturmaktadır. Dört başlıkta ırkçılık kelimesi direkt olarak geçmekte ve nefret söyleminin yapıldığı, kötü ve kaba sözlerle bireylerin kişilik haklarına yapılan saldırı net bir şekilde belirtilmektedir. Taciz, aşağılık ve istismar kelimeleri de yine ırkçılıkla birlikte kullanılarak durumun vahimliği gösterilmek istenmiştir.

Haber girişleri yani haber spotları haber metinlerini özetleyen, haber hakkında en temel bilgilerin verildiği başlıktan hemen sonra gelen en önemli kısımlardan birisidir. Okuyucular haberin tamamını okumasa bile spot kısımlarını genellikle okumaktadırlar.

1- “The Sun haberin spot kısmında *“Rashford, Sancho ve Saka’yı suistimal eden aşağılık, ayaklarını sürüyen ırkçılar, korkakça çevrim içi tacizleriyle bir şeyi başardılar - bütün bir ulusu tiksintiyle birleştirdiler.”*,”

2- Daily Mail: *“Gareth Southgate, EURO 2020'nin İtalya'ya mağlup olmasının ardından İngiltere'nin bazı oyuncularına yönelik ırkçı çevrimiçi tacizi "affedilemez" olarak nitelendirdi.”*,”

3- The Guardian: *“Saka, Rashford ve Sancho hedef alındı, polis, sosyal medya yorumlarına soruşturma açtı.”* ve

4- Independent ise *“Bir FA sözcüsü, organizasyonun 'etkilenen oyuncuları desteklemek için elimizden gelen her şeyi yapacağını' söyledi.”* şeklinde vermiştir.

Spotların başlıklarla benzer temalar çerçevesinde verildiği, The Sun’ın ırkçılık yapanlara oldukça sert bir şekilde tepki gösterdiği, çevrim içi ortama güvenilerek yapılan bu kötü sözlerin ardından polisin soruşturma açtığı ve yine Futbol Federasyonundan yetkililerin sporculara destek vermek için her şeyi yapacağını belirtmesi gündeme taşınmıştır. Böylece kamuoyunda ırkçılık yapanların meşrulaştırılmayarak yetkili merciler tarafından bulunacağı mesajıyla bu konu hakkında taviz verilmeyeceği ön plana çıkartılmıştır.

Haber başlıkları ve spotları dışında makro yapıda yer alan bir diğer ana konuyu fotoğraflar oluşturmaktadır. Haberlerde olayla ilgili olarak toplam 11 adet fotoğraf verilmiştir, bu fotoğrafların bazıları Twitter bağlantıları üzerindedir. The Sun’ın haberinde yan yana ve omuz omuz duran 10 İngiliz oyuncunun fotoğrafı verilmiş ve alt kısmına yorum olarak “İngiltere ekibi, parlayan rol modelleri ve ülkenin dört bir yanındaki çocuklara ilham kaynağı oluyor” şeklinde mesaj

verilmiştir. Birlik ve beraberlik duygusu göstergesel bir anlam yüklenerek hem görsel seçimiyle hem de altında yer alan mesajıyla kitlelere aktarılmıştır. Daily Mail’de öne çıkan görseli ise yine İngiltere millî takımında forma giyen 17 yaşındaki siyahi futbolcu Jude Bellingham’ın kişisel Twitter hesabından paylaştığı içerik oluşturmaktadır. Penaltıları kaçırın ve ırkçılığa maruz kalan arkadaşlarının başlarına “kral tacı” ekleyerek “Birlikte kazanırız ve birlikte kaybederiz. Böyle üst düzey bir karaktere sahip takım arkadaşlarına sahip olmaktan gurur duyuyorum. Irkçılığa gelince, incitici ama şaşırtıcı değil. Daha fazlasının yapılması gerektiğini söylemekten asla sıkılmayacağım.” şeklindeki mesajıyla görseli desteklemiş ve takım arkadaşlarına sahip çıkmıştır. Daily Mirror ise İngiltere teknik direktörü Garry Southgate ile penaltı kaçırın oyuncularından Sancho’yu maç sonunda teselli ettiği kafa kafaya verdikleri görseli habere eklemiştir. Fotoğrafın altına ise “Sancho, Southgate’in teselli ettiği kişiler arasındaydı” mesajı eklenerek, teknik direktörün oyuncusuna güvendiği ve yanında olduğu mesajı, okuyuculara aktarılmıştır.

Eleştirel söylem analizinde yer alan makro yapının bir diğer kısmını ise şematik yapının incelenmesi oluşturmaktadır. Şematik yapı; haberdeki ana olayın sunumu, ardaan ve bağlam bilgisi ve haberlerin değerlendirilmesinden oluşmaktadır.

The Sun ırkçılıkla ilgili haberini verirken ırkçılığa maruz kalan oyunculara, ülkenin sembolü olan Aslan temasını ön plana çıkararak “Aslanların Gururu” diyerek başlamıştır. Irkçılık yapanlar korkak, aşağılık ve suiistimal edenler olarak tanımlanmıştır. Dünyanın en büyük turnuvalarından birinde bu genç yaşlarında penaltı kullanabilecek cesarete sahip olmanın, golü atmaktan daha önemli olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca ülkedeki futbolcu adayları için bu futbolcuların, çocuklar için rol model ve ilham kaynağı olduğunu söylemişlerdir. Bu güçlü kadroda yer alabilmenin çok sıkı çalışma ile mümkün olabileceği ve polisin ne olursa olsun bu konuda ırkçılık yapanlara karşı önlem alıp, suçluların yakalanması gerektiği aktarılmıştır. Milyonlarca insanı bugüne kadar neşelendiren oyuncuların, “birkaç kendini bilmez” söylemleri sonrasında tüm ülkenin genç oyuncuları desteklemesi gerektiği hatırlatılmıştır.

Daily Mail haberinde; ön plana teknik direktörün açıklamasını alarak başlamıştır. Hükümetten ve kraliyet ailesinden gelen tepkileri de hemen akabinde habere eklemiştir. Burada önemli olan siyasilerin de hızlı bir şekilde olaya tepki göstermeleridir. Futbolun birleştirici bir güç olarak insanlara pozitiflik getirmesi gerekirken bir anlık başarısızlıktan dolayı gelen ırkçı yorumların, korkutucu ve kabul edilemez olduğu üstünde durulmuştur. Ayrıca sosyal medya platformlarının da bu durumlarda çok hızlı bir şekilde denetim mekanizmaları kurarak olaylara el atması gerekliliği üzerinde durulmuştur. Ayrıca oyuncuların kulüpleri olan Manchester United, Arsenal ve B. Dortmund dışında neredeyse tüm İngiliz futbol kulüplerinin bu duruma karşı olduklarını net bir tavırla gösterdikleri belirtilmiştir. Tacizlerin ve ırkçılığı mide bulandırıcı olduğunu, herkesin

bir şeyi söylemeden önce düşünmesi gerektiği haber içinde hatırlatılmıştır. Boris Johnson, Kültür Bakanı ve İçişleri Bakanı olayın hemen ardından bir basın toplantısı düzenlemiş ve ırkçılığı devlet olarak resmî bir şekilde kınamıştır. Ayrımcılıkla mücadele kurumu “Kick It Out” ve Profesyonel Futbolcular Derneği, bir kez daha sosyal medya şirketlerini ve hükümeti, futboldaki suistimali ortadan kaldırmaya çağırdığı yine metinde geçen ana mesajlardan birini oluşturmaktadır.

Daily Mirror’da yer alan haber; “Metropolitan Polisi’nin” sosyal medyadan ırkçılıkta bulunanlara karşı asla kabul edilemez bir tavırda yaklaşacaklarını ve bunu yapan bireyleri bularak gerekli cezaların verileceğini belirtmesiyle başlamaktadır. Southgate’in oyuncuların yanında durmasını ve desteklemesini futbolculuk döneminde başka bir Euro şampiyonasında penaltı kaçırmaları sebebiyle en iyi anlayanlardan birisi olacağını ve bu yüzden çok şanslı olduklarını belirtmektedir. Yaklaşmakta olan 2022 Dünya Kupası öncesinde oyuncuları desteklemenin en kritik şeylerden birisi olduğu söylenmekte ve ayrımcılığı, ırkçılığı futboldan çıkarmak için ne gerekiyorsa yapılması gerekliliği hatırlatılmaktadır. Diğer haberlere benzer şekilde sosyal medya şirketlerinin ırkçılık hakkında tedbir alması gerektiği ve bu tür durumların tekrarlanması hâlinde engellemek için bir şeyler yapması gerektiği belirtilmektedir.

The Guardian ise diğer haberlerden farklı olarak İngiltere Futbol Federasyonunun konuyla ilgili yaptığı açıklamayı ön plana alarak mümkün olan en sert cezaları polisten beklediğini ve kendilerine düşen en sert yaptırımları ırkçılık yapan taraftarlara uygulayacağını aktarmıştır. Ayrıca Londra Belediye Başkanı Sadiq Khan’ın konuyla ilgili görüşü “Sosyal medya şirketlerini çevrim içi taciz göndermekten sorumlu olanlardan hesap sormak için daha fazlasını yapmaya çağırdı. Twitter’da "Futbolda veya başka hiçbir yerde ırkçılığa kesinlikle yer yok" ifadesini haberinde aktarmıştır. Bu açıklamalardan sonra Twitter’ın proaktif bir şekilde davranarak bazı ırkçı tweetleri kaldırdığı da görülmüştür.

Eleştirel söylem analizinde haber metinlerinin yapısı incelenirken makro yapının yanı sıra mikro yapı da incelenmektedir. Mikro yapının içinde; sentaktik çözümleme, sözcük seçimleri ve retorik çözümlemeler yer almaktadır. Haberlerde yer alan cümle yapısı, sözcükler ve konuyla ilgili olabilecek önemli kişilerin görüşlerinin incelenmesi oldukça önemlidir. Sentaktik çözümlemede öne çıkan öğeler genellikle cümlelerin yapısal olarak nasıl konumlandırıldığıyla ilişkilidir (Doruk, 2013, 123).

Tüm haberler sentaktik çözümleme açısından incelendiğinde genellikle resmî kişi veya kurumların yaptığı açıklamalar edilgen yapıyla verilirken, sosyal medya sitelerinden denetimin arttırılması ve ırkçılık yapan bireylere yönelik söylemlerin etken yapıda verildiği tespit edilmiştir.

Mathew, vd.'ne göre (2019, 180-181) nefret söylemiyle ifade özgürlüğü arasındaki farkın iyi belirlenmesi gerekmektedir. Sosyal medya sitelerinin ırkçı söylemleri, ifade özgürlüğü çerçevesinde ele alabilmektedir. Bu sebeple ifade özgürlüğüne de zarar vermeden nefret söylemiyle başa çıkabilmenin bir yolunu karşıt söylem oluşturmaktır. Böylece kamuoyunda oluşturulacak algı ile Facebook, vb. siteler sosyal medyada nefret söyleminin yayıldığını kabul edebilecek ve nefret söyleminin etkilerini azaltabilecek karşı konuşma stratejilerini destekleyeceklerdir. Karşı ifadelerin, geniş kamuoyu kitleleri tarafından benimsenmesi de ırkçılığa ve nefret söylemine karşı bir önlem olarak belirlenmektedir.

Maymun emojileri kullanan, kötü sözler söyleyen ve küfreden bireylerin futboldan gerekirse ömür boyu men edilmesi gerekliliği haberlerde söylenirken daha sert ifadeler kullanıldığı görülmektedir. Haberlerde yer alan sözcük seçimlerinde ise; özellikle The Sun'da ırkçılık yapan kişilere yönelik çok sert ifadelerin kullanıldığı söylenebilmektedir. "Korkak, aşağılık, moron, kendini bilmezler, geri zekâlılar" gibi ifadeler metin içinde kullanılmış ve onların anlayacağı dilden konuşulmasının hedeflendiği görülebilmektedir. Sözcük seçimleri gazeteler açısından ideolojik, düşünsel ve duygusal olarak kendilerini kitlelere aktarmasına olanak sağladığından bu seçimlerin bilerek yapıldığı, ırkçılık yapan bireylere kötü bir şey yaptıklarının hatırlatılması amaçlanmıştır. Ayrıca haberlerde oyunculara yapılan kötü sözler kapatılarak verilmiş ve mesaj içeriklerinden genellikle bahsedilmemiştir. Kitleleri gelecekte yapılabilecek bu tür davranışlardan kaçınma açısından da polisin ve sosyal medya sitelerinin daha aktif olması gerekliliği söylemlerle sık sık aktarılmıştır. Kraliyet ailesinin ve hükümetten gelen ırkçılığın kabul edilemez olduğu açıklamaları tüm haberlerde yer alan ana sözcük gruplarını oluşturmaktadır.

Sonuç ve Tartışma

Sporun birleştirici, olumlu duyguları geliştirici özelliklerine rağmen zaman zaman nefret Sporun birleştirici, olumlu duyguları geliştirici özelliklerine rağmen zaman zaman nefret söylemlerine, ırkçılığa, fiziksel ve duygusal şiddete sebep olabilmektedir. Özellikle futbol dünyanın neredeyse her bölgesinden birçok kitle tarafından gereğinden fazla önem verilmesi sebebiyle kişilere hem manevi hem de maddi zararlar verebilmektedir. Bireylerin günlük yaşamda yapamayacağı davranışları yapabilmesine olanak sağlayan bu ortam kolektif bir şiddete dönüşebilmekte ve holiganlık olarak belirtilebilecek davranışlara neden olmaktadır. Vardal (2016), Mathew, vd. (2016) ve Binark & Çomu'nun (2011) çalışmalarında da belirtildiği gibi sosyal medyanın hızlı bir şekilde bireylerin hayatına uyum sağlamasından ve kullanımının artmasından sonra yeni medya ortamlarında nefret söylemleriyle karşılaşıldığı görülmektedir. Bu durum özellikle kendisini Harranoğlu & Yengin'in (2022) çalışmasında da belirtildiği gibi sporla ilişkili olaylarda sıklıkla görülmektedir.

Euro 2020 finalinde oynanan İtalya-İngiltere finalinde İngiliz siyahi oyuncuların üç tane penaltıyı kaçırmaması sonucunda İngiltere kupayı alamamıştır. Bu olayın ardından penaltıları kaçıran Sancho, Rashford ve Saka'ya özellikle Twitter, Instagram ve Facebook üzerinden birçok kişi anonim hesaplarla oyunculara ırkçılık yapmış ve nefret söylemlerinde, tehditlerde bulunmuştur. Hatta Rashford'un doğduğu evin yakınlarındaki duvara daha önceden yapılan fotoğrafına da ırkçı saldırıda bulunulmuştur. Kupa finali yaşanan bu olaylar sonrasında resmî kurum ve kuruluşların yaptığı halkla ilişkiler çalışmaları organizasyon teorileri çerçevesinde incelendiğinde şu sonuçlara ulaşılmaktadır:

Bu olayla ilgili olabilecek tüm kuruluşlar hızlı bir şekilde ırkçılığa karşı olduklarını net bir şekilde belirten açıklamalar yaparak yaşanan olaylar hakkındaki hayal kırıklıklarını dile getirmişlerdir. İrkçılık yapılan çevrim içi ortamlardan tüm oyunculara destekleyici mesajlar gelmiş ve ırkçılık yapanların yazdıklarına tepki gösterilmiştir. Bu açıklamaların, kamuoyu bilgilendirme modeliyle ilişkili olduğu belirlenmektedir. Okay & Okay'a göre (2011, 148) kamunun kazanılması sürecinde en sık kullanılan yöntem olan kamuoyu bilgilendirilmesinde kaynaktan alıcılara mesajlar kriz anında hızla iletilmektedir.

Yaşanılan bu olaylar neticesinde; halkın yaşadığı nefret duygusu, nefret söylemleri ve sözsöz şiddetin ardından gazetelerin ve medyanın çok kısa sürede net mesajlar verdiği görülmektedir. İngiltere Futbol Federasyonu, İngiliz Oyuncular Birliği, İngiliz kulüpleri, İngiltere teknik direktörü, sivil toplum kuruluşları, İngiltere Başbakanı, İngiltere Kültür Bakanı, İngiltere İçişleri Bakanı, İngiltere Kraliyet Ailesi, FIFA ve UEFA gibi birçok resmî ve ilgili kuruluş basın bültenleriyle yaşanan olayları kınamıştır. Basın bültenleri, Okay & Okay'a göre (2011, 141) kamuoyu bilgilendirme modeli ile ilişkilidir ve çevreyle iş birliğinin sağlanması hedeflenmektedir.

İrkçılık yapan bireylere karşı verilen tepkide, gazetelerin sözcük seçiminde sert tepkiler verdiği tespit edilmektedir. Korkak, aşağılık, moron, vb. sözcük seçimleri Okay & Okay'ın (2011, 119) belirttiği basın ajansı modeline uygun bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Basın ajansı modeli özellikle sporda kullanılan ve kamuoyunun kontrolünü, hakimiyetini içeren bir süreçtir. İrkçılık yapan bireylere verilen bu tepkiyle tek yönlü iletişim sağlanmış ve aşırı sözlerden kaçınılmamıştır.

Harranoğlu & Yengin'in (2022)'in çalışmasında incelendiği üzere, İngiltere-İtalya maçında olduğu gibi dünyanın birçok ülkesinde holiganizm olayları yaşanmakta, maçlarda çıkan olaylardan, gelişmelerden sonra sosyal medya ortamlarında oyunculara veya taraftar gruplarına yönelik nefret söylemleri geliştirilmektedir. Türkiye'de spor fazlasıyla takip edilen bir alan olduğu için zaman zaman hem holiganizm olayları yaşanmakta hem de sosyal medyada nefret söy-

lemleri olabilmektedir. Bu bağlamda çalışmada yapılan incelemeler çerçevesinde, sporda yaşanabilecek herhangi bir nefret söylemi olayına karşı halkla ilişkiler perspektifinden çözüm önerileri geliştirilmiştir.

Bu tür nefret söylemleri ve ırkçılık durumlarında ilgili kişi, kurum ve kuruluşlarının (Spor Bakanlığı, federasyon, sivil toplum kuruluşları, vb.) iletişim planları oluşturması elzemdir. Bu çerçevede bütünsel iletişim planları koordine edilmelidir.

Matamaros-Fernandez & Farkas'ın (2020, 218-219) araştırmasında da görüldüğü üzere Twitter, Facebook, vb. sosyal medya sitelerinin, yapay zekâ ile makine öğrenimi, anahtar kelime seçimi veya teknik düzeltmeler yoluyla basitçe müdahale edecek yapısı olmasına rağmen müdahalede bulunulmaması veya bunu yapan kişilerin uyarılmaması bir eksiklik olarak belirlenmektedir. Özellikle futbol maçları sırasında ve sonrasında yaşanabilen ırkçı ifadelerin yetkili kurum ve kuruluşların başvurusu ile düzenlemeye alınması gerekmektedir.

Ayrıca televizyonlarda yayınlanmak üzere nefret söylemi ve holiganizmin zararları ve etkileri üzerine uzmanlara danışılarak kamu spotları hazırlanmalıdır.

Hedef kitlelere özel basın bültenleri ve yazılar oluşturulmalı, uzmanlar tarafından basın açıklamaları yapılmalı, bireylere kısa ve uzun vadeli eğitimler verilmeli, taraftarlara yönelik gerekli iletişim kanalları seçilerek hatırlatıcı ve bilgilendirici yayınlar oluşturulmalı, objektif olunmalı ve doğru kararlar verilmelidir.

Spor Bakanlığı'nın gerginlik olabilecek maçları önceden saptaması, sakinlik çağrısı yapan basın bültenleri yazarak gerek gazetelerin spor sayfalarında gerek spor haberlerinde ve kanallarında gerek sosyal medya üzerinde kulüplerden yayınlamasını isteyerek gerekse de çok takipçili sporla ilgili sosyal medya hesaplarından yayınlaması olayların başlamadan çözümü için faydalı olabilecektir. Örneğin derbi maçları dışında Beşiktaş-Bursaspor maçları gibi taraftarlar arasında gerginlik olan kulüplerin maçları özellikle belirlenmelidir. Böylece kamuyu bilgilendirme modelinin çevreye uyumu ve kitleleri olumlu olarak kazanma amacı karşılanmış olacaktır.

Bakanlığın ve federasyonların kulüplerle belirli dönemlerde toplantı yapması, sporculara saha içinde iyi niyetli olmasını hatırlatması ve en önemlisi taraftarları tahrik edecek davranışlarda bulunmamasıyla ilişkili yazılı metinler oluşturması, güncel örneklerle bunu destekleyerek yapılan eylemlerin nelere sebep olabileceği anımsatılmalıdır. İki yönlü simetrik model çerçevesinde hedef kitle olan sporcuların geri bildirimleri üzerinden böylelikle daha etkili yeni iletişim planları hazırlanabilecektir.

Hakemlerin yanlış kararları da nefret söylemine sebep olmaktadır. Hakemlerle sporcularla olduğu gibi iki yönlü simetrik model çerçevesinde iletişim planı oluşturulmalı, belirli dönemlerde toplantılar yapılmalı ve örnek durumlarla ilgili hem davranış hem de iletişim dersleri uzmanlar tarafından verilmelidir. Hakemlerin sporcularla kuracağı doğru iletişim becerileri ve hareketleriyle gerginlikler azalacaktır.

Kaynakça

Akgül, M. (2020). Çevrimiçi ortamlarda nefret söylemi: ekşi sözlük'te 65 yaş üstü sokağa çıkma yasağı tartışmaları. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 51, 57-78.

Anderson, K. (2013). Diagnosing discrimination: Stress from perceived racism and the mental and physical health effects. *Sociological Inquiry*, 83(1), 55–81.

Avşar, B. & Varış, M. (2022). Sosyal medyada nefret söylemi. *TRT Akademi*, 7(14), 349-359.

Aydın, A. F. (2021). Toplumsal teorik bir yaklaşım olarak anlaşma yönelimli halkla ilişkiler. *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 13(1), 401-417.

BBC. (2022, April 07). “Marcus Rashford mural defaced after England Euro 2020 defeat”, <https://www.bbc.com/news/uk-england-manchester-57803161>

BBC Türkçe. (2022, April 04). “Euro 2020: Penaltı kaçıran siyah İngiliz oyunculara ırkçı hakaretlere dört tutuklama”, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-57851116>

Binark, M. & Çomu, T. (2011, September 13). “Nefret söyleminin nefret suçuna evrilmesi”, <http://m.bianet.org/bianet/diger/131930-nefret-soyleminin-nefret-sucuna-evrilmesi>

Çelik, H & Ekşi, H. (2008). Söylem analizi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 27(27), 99-117.

Daily Mail. (2022, April 08). “‘Unforgivable’ online racist abuse of England players condemned by boss”, <https://www.dailymail.co.uk/wires/pa/article-9780081/Unforgivable-online-racist-abuse-England-players-condemned-boss.html>

Doruk, Ö. (2013). Disiplin toplumu ve haber söylemi: gökkuşağı derneği'nce yapılması planlanan yürüyüşün engellenmesine ilişkin haberlerin çözümlenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 2(1), 106-132.

Durakçay, F.A & Gülal, A.G.G. (2017). Fransa'da yükselen nefret söylemi ve nefret suçu: tematik bir çözümleme. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 4(6), 126-145.

Eşel, G. (2021). Alman Dışişleri belgelerinde: 1967 Kayserispor-Sivasspor maçı. *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi*, (6)1, 48-62.

Fanti, K. A., Phylactou, E. & Georgiou, G. (2021). Who is the hooligan? The Role of Psychopathic Traits, *Deviant Behavior*, 42:4, 492-502.

Gardiner, S. (2014). Disciplinary provisions for hate speech in football: comparative perspectives. *Sport in Society*, 18(5), 552–564.

Ge, G. (2016). Comparitive research on hooliganism. *Chinese Sociology & Anthropology Journal*, (27)3, 64-78.

Gelber, K., & McNamara, L. (2015). Evidencing the harms of hate speech. *Social Identities*, 22(3), 324–341.

Gümüşgül, O. (2016). Futbol seyircilerinde saldırganlık, şiddet ve holiganizme yönelik davranışların önlenmesinde serbest zaman etkinliklerine katılım etkisinin incelenmesi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Dumlupınar Üniversitesi.

Hallahan, K. (2004). “Community” as a foundation for public relations theory and practice. *Annals of the International Communication Association*, 28(1), 233–279.

Harranoğlu, S. & Yengin, D. (2022). internet ortamındaki futbol takımı taraftarlarının futbolculara karşı nefret söylemi, *Yeni Medya Elektronik Dergisi*, 6 (3), 229-240.

Hua, L. (1995). Hooliganism. *Chinese Sociology & Anthropology Journal*, (27)3, 57-63.

Independent. (2022, April 08). “Euro 2020: FA condemns racist abuse of England players after shootout defeat”, <https://www.independent.co.uk/sport/football/saka-sancho-rashford-racism-england-euros-b1882325.html>

Independent. (2022, April 07). Bukayo Saka, Jadon Sancho and Marcus Rashford racially abused online after England Euro 2020 final defeat, Independent, <https://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/bukayo-saka-racist-england-sancho-rashford-b1882303.html>

Kaya, T. (2019). Öz-farkındalık, bireysel kimlik ve toplumsal kimliğin holiganizm üzerine etkisi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ufuk Üniversitesi.

Koçer, M. (2012). Futbol derneklerine üye olan taraftarların şiddet ve holiganizm eğilimlerinin belirlenmesi: Kayseri örneği. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 32(1), 111-135.

Köknel, Ö. (1996). *Bireysel ve toplumsal şiddet*. İstanbul: Altın Kitaplar.

Matamoros-Fernández, A., & Farkas, J. (2021). Racism, hate speech, and social media: a systematic review and critique. *Television & New Media*, 22(2), 205–224.

Mathew, B., Dutt, R., Goyal, P., & Mukherjee, A. (2019). Spread of hate speech in online social media. *Proceedings of the 10th ACM Conference on Web Science - WebSci'19*.

Mirror. (2022, April 08). “Arsenal and Man Utd condemn racist abuse of Marcus Rashford, Jadon Sancho and Bukayo Saka”, <https://www.mirror.co.uk/sport/football/news/rashford-sancho-saka-england-euro2020-24512954>

Okay, A. & Okay, A. (2011). *Halkla ilişkiler kavram, strateji ve uygulamaları*. İstanbul:Der Yayınları.

Özkan Pir, E. (2019). Halkla ilişkiler modellemesinde iki yönlü simetrik model ile iki yönlü asimetrik model arasındaki uygulama farklılıkları. *2nd International Congress On New Horizons In Education And Social Sciences (ICES-2019) Proceedings*, 307-313.

Öztürk Başol, R. (2016). Pazarlama halkla ilişkileri kavramına dair teorik bir değerlendirme. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (5)2, 138-146.

Ünalmiş, M. & Şahin, R. (2012), Şiddete yönelik tutum ve okul zorbalığı. *Uluslararası Cumhuriyet Eğitim Dergisi*, 1(1), 63-71.

Reed, C. (2009). The challenge of hate speech online. *Information & Communications Technology Law*, 18(2), 79-82)

Spaaij, R. (2013). Football hooliganism as a transnational phenomenon: Past and present analysis: A critique – More specificity and less generality. *The International Journal of the History of Sport*, 24(4), 411-431.

Statista. (2022, April 08). “Monthly reach of leading newspapers in the United Kingdom from April 2019 to March 2020”, <https://www.statista.com/statistics/246077/reach-of-selected-national-newspapers-in-the-uk/>

Şah, U. (20220). Eleştirel söylem analizi: temel yaklaşımlar. *Kültür Araştırmaları Dergisi*, 7, 210-231.

Taylor, N.A.J. (2011). Football hooliganism as collective violence: explaining variance in Britain through interpersonal boundaries. *The International Journal of Sport*, 28(13), 1750-1771.

The Guardian. (2022, April 08). "Boris Johnson condemns 'appalling' racist abuse of England players", <https://www.theguardian.com/football/2021/jul/12/fa-condemns-racist-abuse-eng-land-players-social-media-euro-2020-final>

The Sun. (2022, April 08). "Vile racists who abused Rashford, Sancho & Saka have united nation in disgust", <https://www.thesun.co.uk/news/15576142/vile-racists-rashford-sancho-saka/>

Trost, T. P. & Kovacevic, N. (2013). Football, hooliganism and nationalism: the reaction to Serbia's gay parade in reader commentary online. *Sport in Society*, 16(8), 1054-1076.

Van Dijk, T. (2001). Critical discourse analysis. D.Schiffrin., D. Tannen, & E., H. Hamilton (Ed.), içinde *The Handbook of Discourse Analysis*. (352-372). Oxford: Blackwell Publishing.

Vardal, Z. B. (2016). Nefret söylemi ve yeni medya. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 2 (1), 132-156.

White, A. (2012), Soccer hooliganism in Britain. *Quest*, 34(2), 154-164.

Williams, J., & Vannucci, N. (2019). English hooligans and Italian ultras sport, culture and national policy narratives. *International Journal of Sport Policy and Politics*, 12(1), 73-89.